

Ezgili Türlerde “Yılan”

Seda GEDİK¹

Özet

Sözlü ve yazılı kültür ürünleri; insanoğlunun hem duygu ve düşüncelerini anlatmak hem de anlaşılacak ihtiyacı sonucunda ortaya çıkmıştır. Sevinçlerini, hüznlerini, ayrılıklarını, hasretlerini, sevgilerini vb. anlattıkları türküler; ölen kişinin ardından yakılan ve kaybetme acısına tercüman olan ağıtlar; anneye bebekleri arasındaki iletişimi güçlendiren ninniler de bu ürünlerin başında gelmektedir.

Diğer anlatı türlerinde olduğu gibi türküler, ağıtlar ve ninniler de insanoğlunun yaşadığı çevreden ve onun etkileşim halinde olduğu varlıklardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bu nedenle ilkel dönemlerden itibaren doğayla ve doğa unsurlarıyla ilişki içinde olan insanoğlu türkülerinde, ağıtlarında ve ninnilerinde bu unsurlara yer vermiştir. Hem fiziksel özellikleri hem kendisine yüklenen çeşitli anlamlar nedeniyle tarih boyunca hem sözlü hem de yazılı kültür ürünlerinde özel bir konumda olan yılan da bu unsurların başında gelmiştir. Tarih boyunca Türk kültüründe önemli rol oynamış yılan, genellikle anlatı türleri içerisinde yer verildiği inancının aksine ezgili türler olarak adlandırdığımız türkü, ağıt ve ninnilerde de çeşitli şekillerde yer verilmesi yılan kültürünün insanoğlunun bilincinde önemli rol oynadığının en güzel kanıtıdır. Bu nedenle yılanı, belirli türlerle sınırlamak ve onu sadece bilinen özelliklerle ele almak yanlış olur. Yılan, insanoğlunun duygu ve düşüncelerini anlattığı her türde çeşitli özellikleriyle yer alan ve kült özelliği taşıyan bir varlık olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkü, ağıt, ninni, yılan.

In Melody Species “Snake”

Abstract

Oral and written cultural products; it has emerged as a result of the need to understand and understand the feelings and thoughts of mankind. Their joy, their sadness, their separation, their longing, their love; lamentations of the deceased; lullabies, which strengthen communication between mother and baby, are also among these products. As in the other narrative genres, folk songs, laments and lullabies were created based on the environment inhabited by human beings and the entities in which they interacted. For this reason, human beings who have been in relation with nature and nature elements since primitive periods have included these elements in their songs, laments and lullabies. Snake, which has a special position in both oral and written culture products throughout history, has been one of these elements due to both its physical characteristics and its various meanings. Contrary to the belief that the snake,

which has played an important role in Turkish culture throughout history, is generally included in the narrative genres, the fact that the snake cult plays an important role in the consciousness of human beings is also included in the folk songs, laments and lullabies. Therefore, it would be wrong to limit the snake to certain species and treat it with only known features. Serpent has become a cult entity with all kinds of features in which human beings express their feelings and thoughts.

Keywords: Folk song, lament, lullaby, snake.

Giriş

Sosyal bir varlık olan insanoğlu tarih boyunca duygu ve düşüncelerini çeşitli şekillerde anlatma ihtiyacı içinde olmuştur. Bunun için hem sözlü hem de yazılı kültür ürünlerinden yararlanmıştır. Özellikle Anadolu insanının sevgisini, ayrılıklarını, yaşadıklarını, hayallerini vb. anlatmak amacıyla başvurduğu türküler bu ürünlerin başında gelmektedir. Türküler aracılığıyla kendisini ifade etme şansı bulan Anadolu insanı yine türküler aracılığıyla ruhsal rahatlamaya da kavuşmuştur.

Bu nedenle türküler duygu ve düşüncelerin aktarımında köprü vazifesi görmüştür. Yaşadığı ortamdan bağımsız düşünemeyen insanoğlunun duygu ve düşüncelerini ifade ederken yilandan yararlanmaması imkânsızdır. Yer altı ruhlarıyla ilişkilendirilen ve hem yeryüzünün hem de yer altının gizine sahip olduğuna inanılan yılan; bereketin, doğurganlığın, ölümsüzlüğün, yenilenmenin vb. evrensel sembolü olarak kabul edilir (Gedik, 2019, s.371). Tarih boyunca diğer hayvanlardan ayrı tutulan ve hem korkulan hem de saygı duyulan yılan insanlığın başlangıcından itibaren yaşamın her alanında etkili olmuştur. Bu nedenle diğer türlerde olduğu gibi türkülerde de yılanın yer verilmiştir. Bir diğer tür olan ve anne ile çocuk arasındaki iletişimde önemli görev üstlenen ninniler de ait oldukları toplumun gelenek ve göreneklerini, yaşayış tarzını, sosyal ve kültürel durumunu anlatması açısından önemli kaynaklardır. Bu nedenle Anadolu kadını ninnilerinde kültürel kimliğinden ve yaşadığı ortamdan yararlanmıştır. Doğayla ve doğa unsurlarıyla yakın ilişki içerisinde bulunan Anadolu kadınının da ninnilerinde yılanın yer vermesi kaçınılmazdır.

İnsanoğlunun hem ölüm karşısında hem de canlı-cansız bir varlığını kaybetme, üzüntü, telaş, korku ve heyecan anındaki feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade ettiği ağıtlar da insanoğlunun içinde yaşadığı durumu ve kendini ifade etmesinde oldukça önemlidir (Elçin, 1992, s.310). Ölüm ve kaybetme acısı etrafında şekillenen ağıtlarda zararlı ve olumsuz görülen varlıklara yer verilir. Yılan da bu varlıkların başında gelmektedir. Ağıtlarda yılanın toprakta yaşaması ve ölen kişilerin toprağa gömülmesi arasında ilişki kurulmuş ve yılanın olumsuz özelliklerine vurgu yapılmıştır.

Bugüne kadar yılan birçok türde çeşitli özellikleriyle ele alınıp incelenmiştir. Biz de elimizdeki malzemenin el verişli olmasından yola çıkarak yılanı ezgili türlerde örneklerle incelemeye tabi tuttuk. Çalışmamızda da alana katkı sağlamak amacıyla "Ezgili Türlerde Yılan" başlığını tercih ederek bu türlerde yılanla ilgili örnekleri inceledik.

Türkülerde Yılan

Yaradılışları gereği insanlar; duygularını ve düşüncelerini çeşitli şekillerde dile getirip karşısındaki kişilere anlatmak ve bu şekilde anlaşılacak isterler. Özellikle teknolojinin bu kadar gelişip yaygınlaşmadığı zamanlarda türküler, insanların duygu ve düşüncelerini en güzel şekilde ifade etmelerine olanak sağlayan edebi türler arasında yer almıştır. Her kültürün bağlayıcı yapı olarak adlandırdığı çeşitli unsurlar vardır. Bu unsurlar sayesinde kültür insanlar için hem sosyal hem zaman boyutunda birleştirici ve bağlayıcı özellik taşır (Assman, 2015, s.23). Bu unsurların başında türküler gelmektedir.

Duygu, düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icracısı, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere türkü denir.” (Yakıcı, 2007, s.44).

Türküler sayesinde insanlar; aşklarını, acılarını, isteklerini, özlemlerini vb. kısacası yaşama dair her şeyi en güzel şekilde dile getirme olanağı bulmuşlardır. Yılan kültü, Türk kültüründe özellikle yaşadığı doğayı ve coğrafyayı anlamlandırıp anlamaya çalışan insanoğlu için tarih boyunca oldukça önemli olmuştur. Bu nedenle yılan; insanoğlunun inanışlarında, kültür hayatında, duygu ve düşüncelerini anlattığı türlerde sahip olduğu çeşitli özellikleriyle yer almıştır. Bu nedenle diğer edebi türlerde olduğu gibi türkülerde de yılan motifine sıkça rastlanmaktadır. Yılan kimi türkülerde Acıpayam'da söylenen “*Hani de Benim*” adlı türküde olduğu gibi benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

*“İncecik yılanımdı, akıp giderim
Akdığım yerleri kapıp giderim
Aldım garip başımı, çıkıp giderim
Ne anam var benim ne de kardeşim”* (Makal, 1986, s.197).

Koroğlu, beylerini Acem askerine karşı cenge götürürken verdiği emirde de silahların etkisini vurgulamak için yılan motifini kullanmıştır. Burada Koroğlu, yılan dilinin hem şeklinden hem de tehlikeli oluşundan yola çıkarak yılanın diliyle kılıçlar arasında benzetme yapmıştır. Bu benzetmeye şiirde şu şekilde yer verilmiştir:

*“Koç yiğitler bu kış burada kışlasın
Yılan dilli eğri hançer işlesin
Kâfir düşman el'amana başlasın
Kaçanı göndermen basın kılıncı.”* (Boratav ve Fıratlı, 1943, s.226).

Koroğlu söylediği koçaklık türkülerinde de yılanın dilinin zararlı oluşundan ve fiziksel özelliğinden yararlanarak yılan motifiyle hançer arasında benzerlik kurmuştur:

*“Cenk kurulup cıda oklar atanda
İki leşker birbirine katanda*

*Kötülerin yakasından tutanda
Yılan dilli dal hançerin günüdür.* (Boratav ve Fıratlı, 1943, s.223).

"Sarı Yılan" adlı türküde ise yılan bir motif olmanın ötesinde türkünün ana ögesidir:

*"Bir sarı yılan sarıldı belime
On yedi yerimden yaraladı beni*

*Varın söyleyin de babam gelsin
Alsın yılanı da sarsın eline*

*-Alamam yılanı saramam elime
Sensiz olurum elsiz olamam*

*Varın söyleyin anneme gelsin
Salsın elini alsın yılanı*

*-Alamam yılanı saramam elime
Sensiz olurum elsiz olamam*

*Varın söyleyin sevgilime gelsin
Salsın elini alsın yılanı*

*-Salarım elimi alırım yılanı
Elsiz olurum sensiz olamam"* (Elçin, 1986, s.224).

Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'da öğrencilerin söylediği "Karayılan" adlı marş-türküde de yılan, motif olmaktan çok türkünün ana unsurudur. Bu türküde Antep'in Fransız işgalinden kurtulmasında büyük katkısı olan Kurtuluş Savaşı kahramanlarından Mehmet Karayılan'a gönderme yapılmıştır. "Karayılan" adlı türkü şu şekildedir:

*"Karayılan der ki gelin oturak
Kilis yollarından gelin getirek
Fransız adını bütün batırak
Vurun çetelerim Antep günüdür.*

*Antebinmiş elinde dizgin
Girdiği cephede hiç olmaz yorgun
Çeteler içinde yılanım azgın
Vurun çetelerim Antep günüdür.*

*Başına vurduğun kırmızı fesi
Düz tepeden geliyor Mollanın sesi
Ben de bilmiyorum Antep neresi
Vurun çetelerim Antep günüdür.*"(Ünlü ve Özcan, 1987, s.187).

Erzincan- Çayırılı yöresine ait "Kabaralı Sandığıım" adlı türküde de yılan motifi geç-

mektedir. Bu türküde yılan olumsuz anlamda kullanılmıştır:

“Derenin kıyısında

Yılanın kemikleri

Hiç aklımdan çıkmıyor

Yarimin dedikleri” (Yılmaz, 2003, s.222).

Divriği yöresine ait “Dam Üstünde Çul Serer” türküsünde de yılan, sevilmeyen ve istenmeyen bir varlık olarak kullanılmıştır:

“Ağ taşı kaldırsalar

Yılanı öldürseler

Küçükten yâr seveni

Cennet’e gönderseler” (Yıldız, 2011, s.53).

Adana yöresine ait “Çingiraklı Yılan” adlı türküde; aşk acısı çeken âşık, aşkına ihanet eden yârini çingiraklı yılanına benzetir:

“Koynumda besledim tam on üç sene

Çingiraklı yılan çıktı sevdiğim

Ne yılanı benzer ne de çiyana

Çingiraklı yılan çıktı sevdiğim” (Yazıcı, 2018, s.12-13).

Ninnilerde Yılan

Anadolu başta olmak üzere Türk dünyasında yaygın bir tür olan ninni genel olarak; *“Ağlayan çocuğu susturmak veya uyku saati gelen çocuğu uyutmak için anne kucağında, dizinde veya beşikte söylenen ezgilerdir.”* (Alptekin, 1990, s.63). şeklinde tanımlanmaktadır. Ninniler tarih boyunca kolektif bilinçte yer eden ve kültürel bellek sayesinde nesilden nesle aktarılan önemli kültür ürünlerindedir. Kültürel bellek, biyolojik olarak devredilemediği için kuşaklar boyunca canlı tutulmalıdır (Assmann 2015: 98). *“Ninnilerle geleneğin tecrübe temeline dayalı gelecek kurgusunun anlatımı da gerçekleşir.”*(Uğurlu, 2014, s.46).

Ninni türünü sadece Türk dünyasına özgü düşünmek imkânsızdır. Ninniler; Almanlarda “wiegenlied”, Fransızlarda “berceuse”, İngilizlerde “lullaby”, İtalyanlarda “nenia (nina, ninna, nine)”, İspanyollarda “nana”, Pakistanlılarda “Lori” olarak adlandırılmaktadır (Kaya, 1999, s.340).

Anne ile çocuk arasında duygusal iletişimin başında gelen ve annenin çocuğuyla iletişim kurmasına yardımcı olan ninniler evrenseldir. Ninniler ait oldukları toplumların; anne-çocuk ilişkisi, aile-toplum iletişimi ve çocuk psikolojisi, gelenek ve görenekleri, inanışları, yaşam tarzları vb. gibi konular hakkında kaynak niteliği taşıyan önemli türlerdir (Kunoş, 2013, s.18). Bu nedenle ninnilerde kullanılan semboller ve varlıklar bilinçli şekilde seçilen ve söyleyen kişinin (anne, teyze, anneanne, babaanne...) sosyo-kültürel özellikleri hakkında ipucu veren kaynaklardır.

Anadolu sahası ninnileri incelendiğinde genellikle doğaya ve doğa unsurlarına yer verildiği görülmektedir. Yılan da bu unsurların başında gelmektedir. Genellikle annelerin bebeklerine yönelik güzel dileklerini anlattıkları ninnilerden bazılarında yılanın zararlı

oluşu, bu nedenle de öldürülmesi gerektiği anlatılmaktadır:

*"Ağ taşı kaldırsalar
Leyli de yar loylu da yar loyloy loy
Yılanı öldürseler
A benim ninni de
Kınalım ninni de
Belalım nenni de nenni
Yılanı öldüreni
Leyli de yar loylu da yar loyloy loy
Cennete gönderseler
A benim ninni de
Kınalım ninni de
Belalım nenni de nenni"* (Ungan, 2009, s.54).

Kars ilinden derlenmiş bir ninnide de yılan motifi geçmektedir. Bu ninnide zararlı hayvanların başında gelen yılanın, çocuğa zarar vermemesi isteniyor:

*"Öyle mi gözlerine,
Gözlerim gözlerine,
Bala laylay laylay!
Yalvaram yılanlara,
Değmesin gözlerine.
Kuzu laylay laylay!"*
(Çelebioğlu, 1995, s.112).

Silifke ve Kastamonu yörelerine ait ninnilerde olduğu gibi kimi ninnilerde ise yılanın zararlarından değil doğanın bir parçası olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca bu ninnilerde yılan metaforuna kafiyeyle sağlamak amacıyla yer verilmiştir:

*"Yaylaların boz yılanı,
Akar bulanı bulanı,
Anasının ak doğanı!
Ninni kuzum ninni!"*
(Çelebioğlu, 1995, s.267).

*"Sarı yılan, boz yılan,
Gözüm dolu tozunan,
Benim gibi var mıdır?
Gök bostanken bozulan!"*
(Çelebioğlu, 1995, s.315).

*"Yaylaların boz yılanı
Akar dolanı dolanı
Uyusun da büyüsün
Anasının er doğanı"* (Tuncer ve Yardımcı, 2002: 58).

Diyarbakır yöresine ait dul bir kadının çocuğuna söylediği ninnide de yılan imgesine

yer verilmiştir. Ninnide geçen yılan imgesiyle; ölen kişinin vücudunun toprağa gömüldüğünde çeşitli hayvanlar tarafından yenildiğine gönderme yapılmıştır. Kadın, ölmüş eşinin bedenine kıyamaz ve onun yılan, akrep... gibi canlılar tarafından yenmemesini diler:

“Götürdüler gelmez geri
Toprak oldu artık yeri
Yılan akrep yemen bari
Uyu öksüz yavrumsu uyu” (Garan, 2011: 211).

Ağıtlarda Yılan

Genel olarak ağıtlar; ölüm veya benzeri bir felaket üzerine yakılan halk türküsü olarak tanımlanmaktadır (Başgöz, 2008: 76). Ağıtlar tarih boyunca insanoğlunun yaşadığı kaybetme acısını anlatmasında oldukça önemli olmuştur. Bu nedenle ağıtların dili evrenseldir ve bütün toplumlarda görülmektedir (Bali, 1997: 1; Görkem, 2001: 11-15). Ağıtlarda ölen kişinin geçmişi, hayalleri, umutları, iyiliği, kadersizliği anlatılır (Boratav, 1984: 198-199). Ağıtlarda ölen kişilerin iyilikleri anlatılırken, onların ölümüne sebep olanların ise yaptıkları kötülükler anlatılmaktadır. Bu nedenle olumsuz özellikleriyle ele alınan yılanlar hayatın hemen her alanında olduğu gibi ağıtlarda da kullanılmıştır. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde; Dirse Han'ın eşi, oğulları Boğaç Han'ın babasıyla çıktığı avdan dönmediğini görünce onun öldüğünü sanır ve acısıyla şunları söyler:

“Beri gel, ey başımın bahtı, evimin tahtı! Göz açıp gördüğüm, gönül verip sevdiğim! Yerinden kalktın, yüğrük atına bindin, yüce dağlara ava çıktın. İki gittin, bir gelirsin; yavrumsu hani? Karanlık gecede bulduğum oğlumsu hani? Gözlerim pek seğirmekte, a Dirse Han, oğlumsu emzirdiğim göğüslerim pek sızlamakta! Yılan sokmadan akça tenim şişti; oğlumsu göremedim bağrumsu yandı.” (Elçin, 1990: 153; Develi, 2006: 23).

Yakın zamana ait ağıtlardan olan “*Deli Hacı'nın Ağıtı*” adlı ağıtta da yılan imgesi yer almaktadır. Deli Hacı adında biri, dört oğlu ile eşkıyalık eder. Bir baskında zaptiyeler tarafından öldürülür. Bu ağıtı, karısı Fatma Hatun onun için yakar:

“Yılan gelir aka aka
Etrafına baka baka
Av ediyor Hasan oğlumsu
Keklik gimim seke seke” (Kemal, 1994: 72-73).

1890 yılında Ermeni eşkıyalar Kadırlı'nın Bahçe köyünden Poyrazoğlu'nu, yaylada çadırını basarak öldürürler, bunun üzerine eşleri onun için “*Poyrazoğlunun Ağıtı*” adlı ağıtı yakarlar:

“Kefiye yağlık başında
Azgın yarası düşünde
Öldürmüşler Poyrazoğlumsu
Yılanltaşın başında” (Kemal 1994: 142).

Erdemli'nin Alibeyli köyünde yaşayan Nesibe Titiz kardeşinin ölümü üzerine yaktığı

ağıtta yılan imgesi ile kardeşi arasında benzerlik kurmuştur:

*"Yaylaların boz yılanı
Akar bulanı bulanı
Sen gittin de yavrum kaldıysa
Gelirsin dolanı dolanı"* (Kırmızı, 2015: 253).

Gaziantepspor başkanı Halil Bey'in bir sabah silahlı saldırı sonucu ölmesi üzerine kardeşi Fatma Erol tarafından yakılan ağıtta acısını anlatmak amacıyla yılan kavramına yer verilmiştir. Manide yılanın, ölen kişinin çürüyen bedeni ile toprağın altında yaşayan yılan arasında özdeşim kurulmuştur:

*"Kesik başın günde yüzü
Gün deydikçe erir buzu
Gardaşımın ala gözü
Yılan çıyan oydu m'ola"* (Özcan Arslan, 2007, s.106).

Gaziantep yöresinde Fatma Kaygısız'ın kanser nedeniyle ölen kardeşi için söylediği ağıtta yılan doldurma dizelerde asıl söylenmek istenene giriş yapmak amacıyla şu şekilde kullanılmıştır:

*"Gız Karadağın boz yılanı
Gız gelir dolanı dolanı
Yüz bir sene mahkûm yatsam
Unutmam kardaşı vuranı oy oy
Oy sefil gardaşlar oy oy"* (Özcan Arslan, 2007, s.140).

Aynı yörede Meryem Sezer'in oğlu Celal'i on yedi yaşında kan kanseri nedeniyle kaybetmesi üzerine söylediği ağıtta da yılanın şekil çizerek hareket etmesine ve toprakta yaşayan bir varlık olmasının yanı sıra boz renginin toprağı çağrıştırmasına gönderme yapılmıştır:

*"Şu derenin boz yılanı
Gelir dolanı dolanı
Hiç kimsenin suçu yoktur
Azrail senin alanın"* (Özcan Arslan, 2007, s.181).

Sonuç

Tarih boyunca insanoğlu hem içinde yaşadığı evreni anlamak hem de kendini anlatmak ihtiyacı içinde olmuştur. Bu ihtiyacını karşılamak amacıyla da sözlü ve yazılı kültür ürünlerinden yararlanmıştır. İnsanoğlu yaradılışı itibariyle sosyal bir varlıktır ve bu nedenle de duygu ve düşüncelerini diğer insanlarla paylaşma eğilimindedir.

Bu eğilimlerinin sonucunda ortaya çıkan türkülerle sevinçlerini, hüznelerini, ayrılıklarını, özlemlerini, mutluluklarını vb. kısacası kendisine ve yaşama ait her şeyi anlatma fırsatı bulmuştur. Yılan da doğayla iç içe yaşayan ve yaşamını, hayat şartlarını, gelenek ve göreneklerini, inançlarını içinde bulunduğu ortamdaki yola çıkarak şekillendiren

insanoğlunun hayatında tarih boyunca etken rol oynamıştır. Bu nedenle türkülerde yılan metaforuna yer verilmiştir.

Ağıtlar da türküler gibi kendini anlatma ihtiyacı içinde olan insanoğlunun duygularına tercüman olmuştur. İnsanoğlunun kaybetme acısıyla ruhsal olarak sığındığı ağıtlarda ölümle özdeşleştirdiği ve olumsuz özellikler yüklediği varlıklara yer verilmiştir. Toprakta yaşayan ve sahip olduğu fiziksel özellikler nedeniyle genellikle sevilmeyen yılanın ağıtlarda yer alması bu nedenle kaçınılmazdır.

Anneyle çocuk arasında iletişim kurmada temel rol oynayan ninniler de türküler ve ağıtlar gibi kendini ifade etmek isteyen insanoğlunun yararlandığı türlerin başında gelmektedir. Anne, ninniler vasıtasıyla bebeğine duygu ve düşüncelerini, içinde bulunduğu ortamı, gelenek ve göreneklerini kısacası kendine ait her şeyi iletir ve öğretir. Duygu ve düşünceler insanoğlunun yaşadığı çevreden kısacası ona ait her şeyden beslenir. Bu nedenle insanoğlu sözlü ve yazılı kültür ürünlerini yaşadığı evrenden, kendi duygularından ve düşüncelerinden yola çıkarak oluşturur. Yılan da insanoğlunun çeşitli şekillerde etkileşim halinde olduğu doğa unsurlarının başında geldiği için ninnilerde yılan kavramına rastlamak kaçınılmazdır.

Tarih boyunca Türk kültüründe önemli rol oynamış yılan, genellikle anlatı türleri içerisinde yer verildiği inancının aksine ezgili türler olarak adlandırdığımız türkü, ağıt ve ninnilerde de çeşitli şekillerde yer verilmesi yılan kültürünün insanoğlunun bilincinde önemli rol oynadığının en güzel kanıtıdır. Bu nedenle yılanı, belirli türlerle sınırlamak ve onu sadece bilinen özelliklerle ele almak yanlış olur. Yılan, insanoğlunun duygu ve düşüncelerini anlattığı her türde çeşitli özellikleriyle yer alan ve kült özelliği taşıyan bir varlıktır.

Sonuç olarak; yılan; destanlarda, halk hikâyelerinde, masalarda vb. türlerde yenilenmenin, ölümsüzlüğün, sağlığın, bereketin, doğumun vb. simgesi olarak ele alınırken ezgili türler başlığı altında ele aldığımız türkü, ağıt ve ninnilerde ise genellikle olumsuz özellikleriyle ele alınmıştır. Özellikle ninnilerde yılan, çocuğun korunması gereken olumsuz bir varlık olarak ifade edilmiştir. Ağıtlarda ise yılanın toprakta yaşaması ve ölen kişilerin toprağa gömülmesi arasındaki benzerlik vurgulanmıştır. Yılan, ağıtlarda bazen rengi ve şekli gibi fiziksel özellikleriyle bazen de toprağın altında yaşaması nedeniyle yer verilmiştir. Ölümle ve ölüyle ilişkilendirilen yılan bu nedenle ağıtlarda çoğunlukla olumsuz bir varlık olarak nitelendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. B. (1990). "Ninni". Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. C. VII. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Assmann, J. (2015). (Çev. Tekin, A.). Kültürel Bellek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bali, M. (1997). Ağıtlar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başgöz, İ. (2008). Türkü. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Boratav, P. N. - Fıratlı, H. V. (1943). İzahlı Halk Şiiri Antolojisi. Ankara: Maarif

Matbaası.

Çelebioğlu, A. (1995). Türk Ninniler Hazinesi. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Çelebioğlu, A. - Öksüz, Y. Z. (1995). Türk Bilmeceler Hazinesi. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Develi, H. (2006). Dede Korkut Hikâyeleri. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Elçin, Ş. (1992). "Ağıt" Türk Dünyası El Kitabı. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları. Cilt: 3.

Elçin, Ş. (1990). Türkiye Türkçesinde Ağıtlar. Ankara: Kültür Bakanlığı / 1197. Gençlik ve Halk Kitapları /49.

Elçin, Ş. (1986). Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 365. Kültür Eserleri Dizisi: 52.

Garan, F. S. (2011). Diyarbakır Monografisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Gedik, S. (2019). Anadolu Sahası Masal ve Efsanelerinde Yılan. İzmir: Ege Üniversitesi. (Basılmamış Doktora Tezi).

Görkem, İ. (2001). Türk Edebiyatında Ağıtlar. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, D. (1999). Anonim Halk Şiiri. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kemal, Y. (1994). Ağıtlar. İstanbul: Görsel Yayınlar.

Kırmızı, Ö. (2015). Erdemli Halk Kültürü Araştırması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.

Kunoş, I. (2013). (Çev. Çıblak Coşkun, Nigün.). Türkçe Ninniler. Ankara: Otorite Yayınları.

Makal, T. K. (1986). Acıpayam Türküleri. Türk Folklorundan Derlemeler. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları. 72: 195-204.

Özcan Arslan, N. (2007). Gaziantep Yöresinde Ağıt Geleneği ve Ağıtçı Kadınlar. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Uğurlu, E. K. (2014). "Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Ninni". Ankara: Milli Folklor Dergisi. Cilt: 13. Yıl: 26. Sayı: 102. ss. 43-52.

Ungan, S. (2009). İşlevsel Yönleriyle Ninniler. Ankara: Pegem Yayınları.

Ünlü, M. - Özcan, Ö. (1987). 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı -1. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Tuncer, H. - Yardımcı, M. (2002). Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı. Ankara: Ürün Yayınları.

Yakıcı, A. (2007). Halk Şiirinde Türkü (Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin). Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıcı, T. (2018). "Adana Türkülerinde Kadın Teması". Artbilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:1. Sayı: 1 ss. 21-38.

Yıldız, K. (Derleyen). (2011). Türküler ve Mâniler. İzmir: Tudem Yayınları.

Yılmaz, A. (2003). Türk Kültüründe Kadın ve Kadın Ağzı Türküler. Ankara: Bizim Büro Basımevi.